

PROSPERITA REGIONU – KATEGORIE ZNÁMÁ ČI NEZNÁMÁ?¹

REGION PROSPERITY – CATEGORY KNOWN OR UNKNOWN?

BOHÁČKOVÁ Ivana, SVATOŠOVÁ Libuše

Abstract

The paper deals with problems of regional prosperity. To be able to measure the prosperity in reality, it is necessary to delimit clearly a level on which a firm, a region, a state will be monitored and to define its content. Only then it is possible to decide which indicators will define it. The aim of paper is to suggest an aggregated indicator in a general form which would enable to quantify and categorize the region prosperity. Hereat, it is obvious that in case of regions a mathematical approach cannot be preferred; however, it is necessary to take into account also an economic-social dimension of prosperity and a weight of particular indicators in regional development. The methodology suggestion is a first step in monitoring and processing of these problems; subsequent steps will be its verification on practical data.

Key Words: region, regional development, economic indicators, social indicators, prosperity.

JEL Classification: C30

Abstrakt

Článek je věnován problematice regionální prosperity. Abychom mohli reálně prosperitu měřit, je třeba jasným způsobem vymezit úroveň, na které bude sledována (firma, region, stát) a definovat její obsah. Teprve potom je možné rozhodnout, které indikátory ji budou definovat. Cílem příspěvku je navrhnout v obecné podobě agregovaný indikátor, který by umožnil prosperitu regionu kvantifikovat a kategorizovat. Přitom je zřejmé, že v případě regionů nelze upřednostnit pouze matematický přístup, ale je třeba zohlednit i ekonomicko-sociální rozměr prosperity a váhu jednotlivých ukazatelů v regionálním rozvoji. Návrh metodiky je prvním krokem v sledování a zpracování této problematiky, následnými kroky bude její ověření na praktických datech.

Klíčová slova: region, regionální rozvoj, ekonomické indikátory, sociální indikátory, prosperita.

Úvod

Jedním z významných současných cílů společenství států, které Evropská unie (EU) představuje, je dynamický rozvoj regionů. Dynamice rozvoje věnují v EU pozornost jak nadnárodní evropské instituce, tak instituce „domácí“. Zaměřují se na rozvojový potenciál regionů, na faktory, které využití a zúročení tohoto potenciálu ovlivňují, na finanční aspekty

¹ Poznátka prezentovaná v článku jsou výsledkem řešení výzkumného záměru MŠM 6046070906 "Ekonomika zdrojů českého zemědělství a jejich efektivní využívání v rámci multifunkčních zemědělskopotravinářských systémů".

podpory rozvoje i na efekty, které tyto finanční podpory vyvolávají. Všechny uvedené a také mnohé další parametry spojené s dynamikou regionálního rozvoje jsou důležité, neméně důležité je ale i hodnocení, zda vynaložené úsilí i vynaložené finanční prostředky přinesly žádoucí efekty. Právě v souvislosti s dosahovanými efekty je často zmiňována prosperita

Literární přehled

„Pojem prosperita“ je termínem rozšířeným a velmi často používaným, především v souvislostech s ekonomickým růstem. Je používán nejen odbornou veřejností, ale i veřejností laickou, rovněž je zmiňován v dokumentech na politické a institucionální úrovni. Nicméně samotný pojem prosperita není jednoznačně vymezen. Jedním z důvodů proč tomu tak je, je skutečnost, že prosperitu lze definovat a sledovat na několika úrovních, minimálně na úrovni firem (podniků) a na úrovni státní ekonomiky. Logicky pak přístup k vymezení kategorie „prosperita“ se bude lišit podle toho, na jaké úrovni k tomuto vymezení dochází.

Na podnikové úrovni je prosperita chápána jako synonymum ekonomické úspěšnosti, vytváření zisku, vysoké nebo uspokojivé rentability, získávání nebo upevňování tržní pozice i jako schopnost dalšího rozvoje firmy. Takto chápe prosperitu většina autorů, kteří se zabývají ekonomikou firem, ekonomickými a finančními analýzami.

Jinak je chápána prosperita národních ekonomik. Anglosaská terminologie definuje prosperitu jako periodu (fázi) hospodářské konjunktury s optimistickými očekáváním budoucnosti. Jde o optimismus podnikatelů i spotřebitelů, který je podložen dobrou výkonností ekonomiky, růstem produkce a konzumu vedoucím k růstu národních příjmů. Je tedy zřejmé, že na úrovni národních ekonomik se nelze omezit pouze na ekonomickou stránku, ale je nutné zohlednit i další stránky společenského rozvoje, rovněž tak je nutné sledovat a analyzovat faktory, které k prosperitě vedou.

Pokud se jedná o faktory, které působí na prosperitu národních ekonomik, většina autorů uznává a respektuje tři skupiny faktorů, které jsou ne zcela přesně označovány jako sociálně-ekonomické. V první řadě se jedná o samotný lidský potenciál, lidé sami rozhodují o organizaci společnosti a tím v podstatě určují její (ne)prosperitu (Acemoglu, Johnson, Robinson, Yared 2005). Zdůrazňován je přitom význam demokratického zřízení, lidské svobody, vzdělání a vzdělávání se, jako základní předpoklady ekonomického rozvoje. Jako další významný faktor je zmiňována geografická poloha určující přírodní podmínky pro rozvoj ekonomiky (Sachs, 2003) a konečně vliv kultury a tradic (Weber 1930 in Kouba 2009). Od 90tých let 20. století se pak stále častěji objevují další významné faktory ovlivňující prosperitu státu, a to vliv mezinárodního obchodu (Frankel, Romer in Kouba 2009) a institucí (např. Hall, Jones 1996, Theeuwes 1990). Pro definování prosperity jsou významné nejen faktory, které ji určují a ovlivňují, ale také indikátory, které ji charakterizují s cílem stanovit, zda se jedná o prosperitu či neprosperitu. V tomto momentu dostává prosperita národních ekonomik oproti podnikové prosperitě širší rozměr a vzniká potřeba rozhodnout o tom, kterými indikátory prosperitu sledovat. Všichni autoři se shodují na tom, že nestačí pouze sledovat rozměr ekonomický daný hrubým domácím produktem (HDP) (Reynolds 1996, Orphanides 2003), dokonce se někteří z nich zamýšlejí nad tím, zda právě ukazatel HDP je tím pravým pro vyjádření prosperity (Clark, Black, Russell 1969). Navíc je v souvislosti s prosperitou analyzována i její trvalá udržitelnost (Ruth, Kalnay, etc. 2011).

Pokud se týká regionální prosperity, lze ji vidět ve stejných souvislostech, jako je tomu u ekonomik národních. Na významu nabývá zejména v souvislosti s regionálním rozvojem. Termín, ač není v dokumentech EU nijak zvláště vymezen, je chápán zejména jako důsledek rozvojového procesu v širší ekonomické, sociální a environmentální.

Cíl a metodika práce

Cílem příspěvku je v určité míře přispět k diskuzi na téma „prosperita“. Zamyslet se nad samotným pojmem prosperity, nad jeho šíří a obsahem a také nad tím, jakým způsobem lze prosperitu měřit, sledovat, vyjádřit a hodnotit. Tomuto cíli je podřízen i výchozí metodický přístup. Jsou v něm použity základní metody deskripce, analýzy a komparace za použití standardních ukazatelů. Na základě obsahového vymezení prosperity a na základě dostupných dat zpracovaných uvedenými metodami je cílem předložit k diskuzi návrh hodnotícího agregovaného indikátoru, který by mohl být použit pro hodnocení regionálního rozvoje.

Chceme-li sledovat a hodnotit prosperitu, a to na jakékoliv rovní (firemní, regionální, státní), je nutné hledat odpověď minimálně na následující otázky:

- co to vlastně prosperita je? Je to kategorie jednoduše definovatelná nebo se jedná o složitý systém, který má mnoho charakteristik, a na který lze pohlížet z různých úhlů pohledu?
- a jak ji lze měřit a sledovat? Je to kategorie objektivně změřitelná, a pokud ano, je to záležitost jednoho ukazatele nebo skupiny ukazatelů? A nejen toto je nutné rozhodnout, ale je nutné mít jasnou představu o tom, v jakých časových dimenzích budeme prosperitu sledovat. Zda postačí, tak jako dosud, statické ukazatele nebo bude potřeba pracovat zásadně s jejich dynamickou podobou.

Toto jsou základní otázky, které je třeba před vlastním hodnocením prosperity, zodpovědět.

Výsledky a diskuze

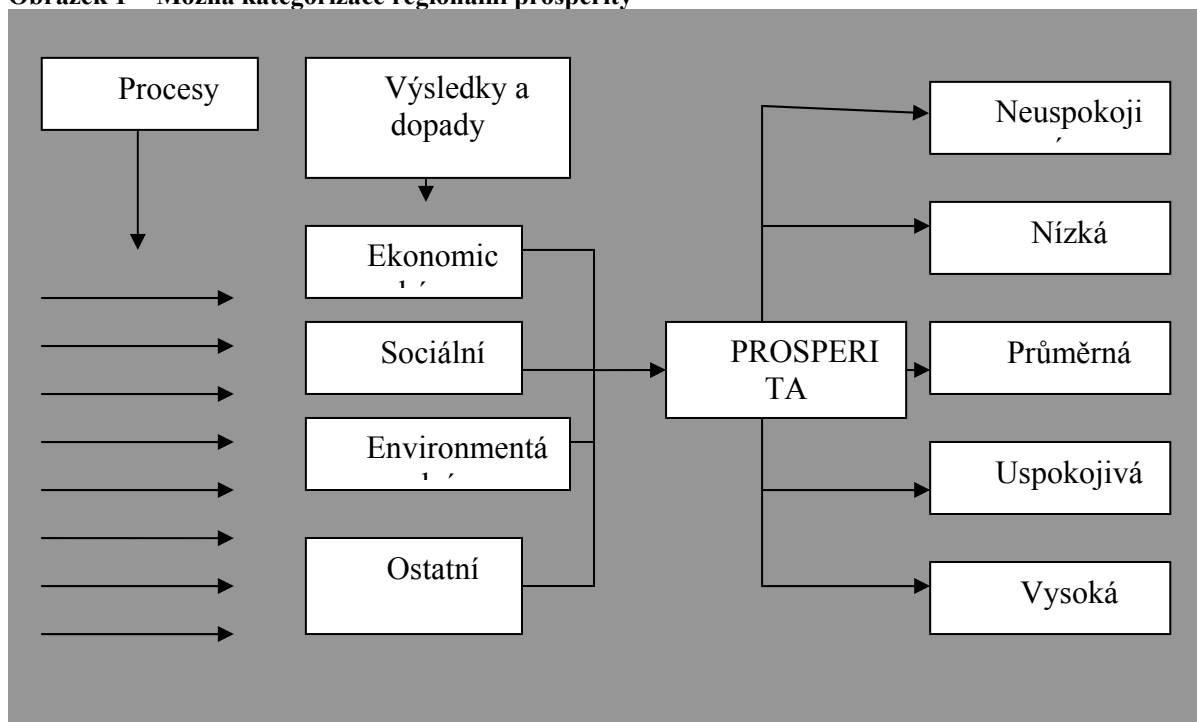
Je možné odmítnout názor, že obecnou podstatu prosperity lze vyjádřit jednoduše. Výše je zmíněno, že prosperitu lze sledovat na různých úrovních. Většinou je prosperita jako ekonomický termín spjata s firemním prostředím (firma prosperuje, neprospereje) nebo národní ekonomikou. Méně již je termín prosperita spojován s nižší územní dimenzí (prosperující region nebo neprosperející). Mluvíme-li o prosperující firmě, jednoznačně tím chápeme firmu jako firmu vytvářející zisk, firmu úspěšnou. Mluvíme-li o regionální prosperitě, je možné se domnívat, že tento pojem, zrovna tak, jako v dimenzi národní ekonomiky, dostává širší rozměr. Minimálně by k ekonomickému rozměru měly být doplněny i parametry sociální a environmentální. V současné době je pojem prosperita většinou zúžen na její ekonomický rozměr – v případě regionů hovoříme o ekonomické prosperitě, většinou měřené na základě již dlouhodobě přijaté konvence ekonomickým ukazatelem hrubý domácí produkt v přepočtu na jednoho obyvatele (HDP/obyv). Nicméně ekonomický pohled je sice významným, nikoliv však jediným. Je možné představit si např. území (region, stát), kde ekonomický rozvoj měřený stávajícími ukazateli je nezpochybnitelný, ale ostatní „stránky života“ tohoto území se již pozitivně nevyvíjejí. Životní úroveň obyvatel (mzdy, zdraví, vzdělání, bydlení, atd.) se nezlepšuje úměrně dynamice ekonomiky, dopady na životní prostředí jsou devastující. V Globálním měřítku bychom takové státy mohli najít v např. v Asii. Pak si lze položit otázku. „Je toto prosperita nebo není?“ Nebo jinak: „Je toto ještě prosperita nebo již není?“

Pokud se týká regionálního přístupu k prosperitě, můžeme ji sledovat např. na regionech členských zemí Evropské unie. Na jejich prosperitu a dynamický vývoj je ve všech významných dokumentech EU a v legislativě EU kladen velký důraz. Význam, který je ze strany institucí regionům přikládán, se projevuje, mimo jiné, i v tom, že je žádoucí, aby se regiony pozitivně vyvíjely ve všech, nejen v rovině ekonomické. Vezmeme-li si jako příklad Českou republiku, podle vývoje HDP/obyvatele dochází ve všech regionech k ekonomickému

růstu. A to jak v ekonomicky nejvýkonnějším kraji Jihomoravském (mimo Prahu a Středočeský kraj), tak v kraji Karlovarském, který je na opačném stupni pomyslného žebříčku. A i když jsou vidět kvantitativní rozdíly v míře nezaměstnanosti, příjmech domácností a dalších indikátorech, nelze říci, že k ekonomickému rozvoji dochází na úkor např. sociální sféry.

Tím se dostáváme k otázce, čím prosperitu regionu měřit. Jestliže budeme vycházet z toho, že prosperita je na této úrovni vymezena dimenzí ekonomickou, sociální a environmentální, pak je nutné hledat ukazatele, které tuto dimenzi objektivně indikují. Tyto ukazatele by měly udávat výsledky jevů a procesů, ke kterým v rámci procesu „budování“ prosperity“ dochází.

Obrázek 1 - Možná kategorizace regionální prosperity



Zdroj: autor

V ekonomické rovině zatím není k dispozici vhodnější ukazatel ekonomické výkonnosti než je HDP v přepočtu na obyvatele. Ale jak již bylo zmíněno v literární části, tento ukazatel nelze považovat za ukazatel s absolutně objektivní vypovídací schopností. Alternativně by bylo vhodné ho doplnit ukazatelem efektivnosti stanoveným obdobným mechanismem jako je tomu na podnikové úrovni, tj. rozdílem ekonomických vstupů do regionu a výstupů regionu. Tento přístup víceméně naplňuje kategorie hrubé přidané hodnoty, která je sice statisticky sledována, ale pro hodnocení se příliš nepoužívá. Pokud se týká sociální úrovně v regionu, nabízí se zde celá řada sledovaných ukazatelů, které indikují zaměstnanost, příjmovou situaci osob i domácností, vzdělanost, zdraví populace a další. Je jasné, že z těchto ukazatelů je nutné vybrat takové, aby nedošlo k duplicitám, či nelogickému výběru. Tradičně je vhodné sledovat míru nezaměstnanosti nebo příjmy na osobu či domácnost. Na okraji pozornosti však zatím stojí jeden z důležitých ukazatelů, a to migrace stěhováním „do“ nebo „z“ regionu. Pokud počty přistěhovalých osob významně rostou, je patrné, že region je chápán jako přitažlivé a vhodné místo pro zaměstnání a pro život. V podmínkách České republiky to dokumentují data regionálních statistických ročenek. V environmentálních parametrech je možné využít dostupné ukazatele kvality životního prostředí (vody, ovzduší apod.). Bylo již také zmíněno, že (ne)prosperita regionů je ovlivněna chováním a přístupem institucí. Tento ukazatel ale nelze kvantifikovat. V rámci regionální politiky EU se legislativně jedná o identický přístup

ke všem regionům. Na druhou stranu ale nelze opomíjet skutečnost, že finanční podpory jdoucí do regionů se liší a ne vždy odpovídají potřebám. Např. významnou část podpor z ESF získává „nepotřebný“ region Praha, na rozdíl od regionů s vysokou mírou nezaměstnanosti (Boháčková, Svatošová, 2009).

Ať již vybereme k hodnocení regionální prosperity jakékoliv ukazatele ekonomického, sociálního a environmentálního rázu, bylo by žádoucí vyjádřit prosperitu regionu jedním agregovaným ukazatelem, v jehož konstrukci by byly zohledněny vybrané relevantní ukazatele a zároveň by byla zohledněna jejich váha při hodnocení prosperity. Toto lze vyjádřit velmi obecně např. pomocí následujícího vztahu:

$$I_{MH} = E_1 \cdot v_1 + \dots + E_n \cdot v_n + S_1 v_1 + \dots + S_n v_n + ENV_1 v_1 + \dots + ENV_n v_n \quad (1)$$

kde

I_{MH} = agregovaný index regionální prosperity

E = ekonomický indikátor

S = sociální indikátor

ENV = environmentální indikátor

v = váha indikátoru v rozvoji regionu

n = počet indikátorů

Následně pak je možné stanovit intervaly pro pohyb hodnoty výsledného agregovaného indexu I_{MH} , podle kterých by šlo identifikovat prosperitu regionu jako neuspokojivou, nízkou, průměrnou až uspokojivou a vysokou (viz obrázek 1).

Závěr

Ze studia literatury, ale i z praxe je zřejmé, že definování a měření prosperity na regionální úrovni není zatím příliš propracovanou oblastí. Více méně se při tomto hodnocení upřednostňují ekonomické přístupy, i když je jasné, že region nelze charakterizovat pouze ekonomickou výkonností jako např. firmu. Určitou inspirací v tomto smyslu může být anglosaské pojetí prosperity, které bere v úvahu nejen ekonomické parametry rozvoje, ale i sociální, environmentální ale i institucionální indikátory. V rámci sledování procesu tvorby regionální prosperity vplynuly určité závěry, ze kterých je možné dále vycházet:

- mluvíme-li o prosperitě regionů, mělo by být respektováno to, že se jedná o důsledky (dopady) určitého rozvojového procesu, nikoliv o podmínky a ovlivňující faktory, jak je někdy zaměňováno,
- prosperita v regionální dimenzi se projevuje nejen v ekonomické, ale i dalších oblastech (viz výše),
- ukazatele, které jsou pro hodnocení prosperity vybírány, by měly být v daných souvislostech relevantní, neměla by být upřednostňována jejich kvantita před vypovídací schopností
- hodnota ukazatele by měla být doplněna jeho vahou v procesu tvorby prosperity
- hodnoty indikátorů a jejich váhy by mohly být využity v konstrukci agregovaného ukazatele, např. tak, jak je uvedeno ve vztahu (1)
- výsledná agregovaná veličina by jasně deklarovala prosperitu regionu zařazením do příslušné skupiny kategorizace (viz obrázek 1). Přitom je si nutné uvědomit, že stanovení hranic pro navrhované skupiny vyžaduje dlouhodobější sledování, analýzu a komparaci, aby tyto hranice byly skutečně objektivně stanoveny.

Navrhovaná stať si nekladla za cíl předložit návrh metodiky vyčerpávajícím způsobem. Návrh je chápán jako jedna z možných cest a příspěvek do diskuze, jak k hodnocení regionální prosperity přistupovat.

Literatura

- [1] ACEMOGLU, D., JOHNSON, S., ROBINSON, J., YARET P. 2005. From Education to Democracy. *Working Paper*, NBER 2005. No 11204.
- [2] BLACK, S., RUSSELL, R. 1969. An alternative estimate of potential GNP. *The Review of Economics and Statistics*, 51(1), pg.70-76, 1969.
- [3] BOHÁČKOVÁ, I., SVATOŠOVÁ, L. 2009. Efficiency of European social Fund in unemployment reduction, In *INPROFORUM 2009*, EF JČU České Budějovice 2009, s. 51-56. ISBN 978-80-7394-173-4.
- [4] CLARK, P. K. 1981. Potential GNP in the US 1948-80, *Review Income and Wealth*, Washington DC, 1981, 25(2), pp. 141-165.
- [5] GOLA, P. 2011. *Prosperity index*, 2011, Dostupné na www.Finance.cz.
- [6] HALL, R. E., JONES, CH. 1996. The Productivity of Nations, *Working Paper*, NBER 1996, No.5812.
- [7] KOUBA, L. 2009. Návrh klasifikace soudobých sociálně-ekonomických přístupů k teorii růstu, *Politická ekonomie*, Praha 2009, č. 5, ISSN 0032-3233.
- [8] ORPHANIDES, A. 2003. The quest for prosperity without inflation, *Journal Mostary Economics*, 2003, Volume 50, Issue3, pg.633-667.
- [9] REYNOLDS, A. 1996. National prosperity is no mystery, *Orbis*, 1996, Volume 40, Issue2, pg.199-213.
- [10] RUTH, M., KALNAY, E. etc. 2011. Sustainable prosperity and societal transitiv. *Environmentale Innovation and Societal Transitions*, 2011. Volume1, Issue 1. pg. 160-165.
- [11] SACHS, J. D. 2003. Direkt Effect of Geografy on Per Capita Income. *Working Paper*, NBER 2003, No 9490.
- [12] THEEUWES, J. 1990. Policies for prosperity, *European Journal of Political Economy*, 1990, Volume 6, Issue 2.

Adresa autorů:

Doc. Ing. Ivana Boháčková, CSc., Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, katedra ekonomiky, Praha 6-Suchbát, Kamýcká ulice 1, 165 21, tel.: 224382304, e-mail: bohackiv@pef.czu.cz

Prof. Ing. Libuše Svatošová, CSc., Česká zemědělská univerzita v Praze, provozně ekonomická fakulta, katedra statistiky, Praha 6-Suchbát, Kamýcká 1, 165 21, tel.: 224382252, e-mail: svatosova@pef.czu.cz